

Erdoğan'ın Örtülü Başkanlık Sistemi...

Aslında bugün Türkiye'de uygulanan "Parlamentar Başbakanlık" sistemi değil, Erdoğan'ın her şeye egemen olduğu, kendine özgü **BAŞBAKANLIK** sistemidir. Son günlerde gün yüzüne çıkan yürütme - yargı arasındaki savaş bu zihniyetin bir görünüşüdür. Bu savaşın gerçek nedeni, siyasi iktidarı ele geçirmiş olan AKP'nin yüksek bürokraside olduğu gibi yargı içinde de kesin kadrolaşmasını sağlamak amaçlarını taşımaktadır.

Alev COŞKUN

Temsili demokrasilerde, başlıca iki çeşit hükümet şekli vardır. Parlamentar hükümet sistemi ve başkanlık sistemi.

Başkanlık sistemi en belirgin biçimle ABD'de uygulanır. Temel nitelikleri şöyledir:

● Devlet başkanı belli bir zaman dilimi için (4 yıl) doğrudan halk tarafından seçilir.

● Başkan kendisine bağlı hükümetini istediği gibi oluşturur. Hükümetteki bakanların başkana bağlılığının belirtilmesi için onlara "**sekreter**" adı verilir.

● Başkan ve hükümetinin meclisle bir ilişkisi yoktur ve meclisin oyuyla düşürülemez.

Bu sistemde yasama, yürütme ve yargı kesin ve sert çizgilerle birbirlerinden ayrılmışlardır ve birbirlerini denetlerler. "**Denetim ve denge**" yöntemi tüm sistemin işleyişini sağlar.

Başkan halk tarafından seçilir ama her şeyi de istediği biçimde yapmaya muktedir değildir. Meclis, başkanın gönderdiği yasa tasarılarını kabul edip etmemekte özgürdür.

Ayrıca başkanın atadığı yüksek dereceli memurların (müsteşar, genel müdür, büyükelçi gibi) meclis tarafından onaylanması gerekir. Başkanın gönderdiği Bütçe Yasası mecliste değiştirilebilir veya reddedilebilir.

Yargıya gelince yargı tamamen bağımsızdır ve meclisten geçen yasaların anayasaya uygun olup olmadığını denetleme yetkisine sahiptir. Zaten yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi dünyada ilk kez 1802 yılında ABD Yüksek Mahkemesi'nin verdiği bir kararla başlamıştır.

Parlamentarizm

Temsili demokrasinin, diğer bir biçimi "**parlamentarizm**"dir.

Parlamentar sistemde, mecliste çoğunluğu elde eden siyasi partinin başkanı ilke olarak devlet başkanı tarafından başbakanlığa atanır. Başbakanın oluşturduğu Bakanlar Kurulu'nun görevi başlaması için meclisten güvenoyu alması gerekir. Meclis, ayrıca hükümeti her an denetleme yetkisine sahiptir. Mecliste milletvekilleri başbakana ve bakanlara yazılı ya da sözlü soru önergelerini yöneltebilirler. Ayrıca milletvekilleri "**Meclis araştırması**", "**genel görüşme**", "**gensoru**" ve "**meclis soruşturması**"

yollarını kullanarak hükümeti her an denetleyebilirler.

Gensoru önergesi meclis tarafından gündeme alınır ve kabul edilirse, meclisin tam sayısından bir oy fazlasıyla hükümet düşürülebilir. Hükümet, çoğunluk oyu alırsa "**güvenoyu**" olarak görevine devam eder, çoğunluk oyunu alamazsa "**güvensizlik oyu**" ile düşmüş sayılır.

Parlamentar hükümet sisteminde yargı organı, yasama ve yürütme organlarından tamamen bağımsızdır. Hükümet kararları idari yargı yoluyla denetlenir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, yasama organının kabul ettiği kanunların, anayasa açısından denetimini yapar, anayasanın temel ilkelerine aykırı olan kanunları iptal edebilir.

Parlamentar kral

Parlamentar sisteme, siyaset bilimi ve anayasa hukuku açısından yapılan en önemli eleştiri, iktidarı ele geçiren partinin erkler üzerinde elde ettiği büyük güç konusu üzerinde toplanmaktadır.

Şöyle ki:

Seçimlerle mecliste çoğunluğa sahip olan parti lideri başbakan olmakta; hükümeti kurmakta ve yürütme gücünü elinde tutmaktadır. Buraya kadar bir sorun yok.

Ancak parti lideri meclisteki sayısal çoğunluğuna dayanarak aynı zamanda yasama organını kontrol etmektedir. Böylece çoğunluk partisinin lideri olarak başbakan tek başına hem yürütme organını hem de yasama organını denetim altına alabilmektedir. Bu durumda kuvvetler ayrılığı ilkesi zedelenmekte, giderek yürütme ve yasama güçleri başbakanın kişiliğinde birleştiği için adeta bir parlamenter "**kral**" ortaya çıkmaktadır, orantısız büyük bir güç oluşmaktadır.

Bu durumda yasama ile yürütme birleştiği için, buna siyaset biliminde "**fusion**" (erime, birleşme) adı verilmektedir.

Burada anlatılmak istenen "**yasama**"nın, "**yürütme**" gücünün etkisi altına girerek "**birleşmesi**" ya da "**erimesi**"dir.

Değerli siyaset adamı, eski Dışişleri Bakanı merhum Prof. Dr. **Turan Güneş**, doçentlik tezinde bu yakıcı konuyu, "**Parlamentar Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi**" adlı kitabında derinlemesine incelemiştir. (1)

Batı demokrasilerinde, parlamenter hükümet sisteminin bu sa-

kıncalarını gidermek için çeşitli anayasal mekanizmalar yaratılmıştır. Her şeyden önce mecliste, anayasaya dayanarak yaptıkları yeminlerine bağlı kalan ve özgürce yasama görevlerini yerine getiren milletvekilleri, kendi parti başkanları da olsa grup toplantılarında yaptıkları konuşmalar ve aldıkları önlemlerle yasadışı uygulamaları önlemekte ve başbakanların güçlerinin sınırlanmasını sağlamaktadırlar.

Bu genel çerçeveye içerisinde Türkiye'nin bugünkü durumu hiç de iç açıcı değildir.

Evet, Türkiye'de yargı güvencesinde gizli oy-açık seçim esasına bağlı olarak özgür ve demokratik seçimler yapılıyor.

Mecliste sayısal çoğunluğu elde eden partinin lideri başbakan oluyor, hükümeti kuruyor ve meclisten güvenoyu alıyor.

Buraya kadar bir sorun yok... Ancak Türkiye'de başbakan olan kişi, tek başına yürütme ve yasama gücünü denetleyecek bir konuma geçince "**milli irade**" söylemine dayanarak kendisini her istediğini yapmaya "**muktedir**" görüyor.

Başkanlığa kayış

Türkiye'de partiler ve seçim yasaları bir türlü demokratikleştirilemedi. Her gelen lider bu yasalardan çok memnun. Çünkü bu yasalar lidere yasama organındaki parti grubunu tek başına atama yetkisi veriyor. Parti lideri olan başbakan adeta tek seçici olarak seçimler için partinin il listelerini düzenlemek yetkisine sahiptir.

Böylece meclis çoğunluğuna sahip olan Başbakan **Erdoğan** hem yürütmeyi, hem de yasamayı denetlemekte, her iki gücü elinde tutmaktadır. Bu durumda neler oluyor özetle görelim:

● AKP grubunda hiçbir milletvekili gidişe karşı eleştiri yapamıyor; sesini çıkaramıyor. Eğer ses yükseltirse, biliniyor ki bir sonraki seçimde o milletvekili liste dışı bırakılacaktır... (Bunun 2007 seçimlerinde birçok örneği görüldü.)

● Başbakan Erdoğan, İstanbul Belediye Başkanlığı'ndan gelen alışkanlıkla, Türkiye'de başkanlık sistemi uyguluyor. Bakanlar için "**Benim bakanım**", "**benim valim**", "**benim genel müdürüm**" söylemini kullanıyor. Bakanları dahi, halkın önünde azarlayabiliyor...

Oysa bakan bir partinin üyesidir ama TC'nin bakanıdır. Valiler baş-

bakanın değil, "**devletin valisi**"dirler.

● Başbakan, seçimlerden önce valilere seslenerek devlet eliyle kömür dağıtımını şöyle yönlendirdi: "Valiler kamyonun ön koltuğuna oturup kömür dağıtmalılar, bunu yaparlarsa Türkiye'yi uçururuz."

Başbakan aslında bu sözleri inanarak söylüyordu. Çünkü Başbakan Erdoğan'ın demokrasi anlayışı budur. Oysa bu söylemiyle Başbakan 248 sayılı Seçim Yasasına göre suç işliyordu. Nitekim, seçimler sırasında beyaz eşya dağıtan Tunceli Valisi **Mustafa Yaman** bu nedenle suçlu görüldü ve ceza aldı.

● Başbakan bir ay kadar önce, 81 ilin valisini topladı, yine aynı biçimde partizan yönlendirmeler yaptı. O valiler, başbakanın valileri değildirler, "**benim valim**" söylemi demokrasinin ve hukuk devletinin temel ilkelerine aykırıdır.

● Başbakan tek seçici olarak adeta tayin ettiği milletvekillerine önem vermiyor, biraz eleştiri yapmak isteyen hemen gözden düşüyor.

● Başbakan hükümet işlerini koordine eden bir siyaset adamıdır. Ancak Erdoğan örneğinde görülüyor ki, Başbakan en küçük ayrıntıya kadar iniyor, en küçük ayrıntıda kendisi karar vermek istiyor. Başbakan, örneğin İstanbul'da yapılacak köprü'nün geçiş yollarını (güzergâhı) da kendisi saptıyor. Bu iş başbakanın işi değil ki, hatıta İstanbul Belediye Başkanı'nın da işi değil. Bu önemli karar teknik bir karardır, Başbakan ise mühendis değildir...

● Yeni kurulan Türkiye İletişim Daire Başkanlığı yasasına bir madde konuluyor, oraya atanacak başbakan ve tüm memurları tek başına Başbakan'ın seçmesi kabul ediliyor. Bu durum, Türk kamu yönetimi ilkelerine aykırı olduğu halde sürdürülüyor. Ayrıca bilindiği gibi bu kuruluş herkesi dinliyor.

Arkadaşımız Gül

● Başbakan her istediğini yapabilir düşüncesindedir. Nitekim 2007 seçimlerinden sonra Cumhurbaşkanı'nı kendi seçti, "**Arkadaşımız Abdullah Gül cumhurbaşkanı olacak**" dedi ve sayısal çoğunluk, hiçbir uzlaşma gereğini duymadan Cumhurbaşkanı'nı seçti. Ama bu durum Meclis'teki muhalefet partileriyle diyalog kuramayan, uzlaşma sağlayamayan bir Cumhurbaşkanlığı makamı yarattı. Kuşkusuz iyi de olmadı... Oysa Gül bir uzlaşma ile seçilseydi bugünkü konumu daha güçlü olurdu.

● Başbakan bugünlerde çok sınırlı. Meclis'teki müzakerelerde kızıyor, Meclis Başkanı'nın odasına giderek müdahale ediyor. Eleştiri gelince de, "**Ben oraya başbakan olarak değil, AKP Grup**

Başkanı olarak gittim" diyor. Aslında, özrü kabahatinden büyük bir durum yaratıyor. Kendisini frenleyemiyor, Meclis kürsüsünden, Meclis Başkanı M. **Ali Şahin**'e "**müdahale**" ediyor, "**Sen susturamazsan ben susturmasını bilirim**" diyor. Bu sözler, TBMM zabıtlarına ve tarihe Başbakan **Erdoğan**'ın demokrasi zihniyetini gösterecek sözler olarak geçiyor. Meclis Başkanı M. Ali Şahin de bir şey söyleyemiyor. Çünkü kendisi AKP'nin çekirdek kadrosundan, karşılık veremiyor. Meclis Başkanlığı'na gelişi AKP grubunun gerçek bir tercihi ile değil, Başbakan'ın işaretiyle oldu. (Not: Meclis Başkanlığı için AKP grubunda yapılan eğilim yoklamasında Anayasa Komisyonu Başkanı **Burhan Kuzu**'nun daha fazla oy aldığı söylenmektedir.)

● Başbakan 4 yılda bir yapılan seçimleri demokrasinin tek şartı görmektedir. Mademki Meclis'te çoğunlukta, kendisi de başbakan, öyleyse her istediğini yapacağına inanmaktadır. Oysa genel seçimler demokrasinin olmazsa olmaz şartlarından sadece birisidir. Demokrasi hukukun üstünlüğünün kabul edildiği ve her olayda uygulandığı bir rejimdir.

Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Aslında bugün Türkiye'de uygulanan "**parlamentar başbakanlık**" sistemi değil, Erdoğan'ın her şeye egemen olduğu, kendine özgü **BAŞBAKANLIK** sistemidir.

Son günlerde gün yüzüne çıkan yürütme - yargı arasındaki savaş bu zihniyetin bir görünüşüdür. Bu savaşın gerçek nedeni, siyasi iktidarı ele geçirmiş olan AKP'nin yüksek bürokraside olduğu gibi yargı içinde de kesin kadrolaşmasını sağlamak amaçlarını taşımaktadır.

AKP şimdi, yüksek yargı organları, Anayasa Mahkemesi ve HSYK'nin yapısını değiştirmek için yasa tasarıları getirecektir. Bunları da yargıda reform diye tanıttacaktır. Aslında bu yasa tasarıları Başbakan'ın yasama ve yürütmeyi tam anlamıyla denetlemesinin sonuçlarıdır. "**Mademki Meclis'te sayısal çoğunluğu ele geçirdim, öyleyse yargı organı da tam olarak bana bağlanmalıdır**" zihniyetinin bir göstergesidir.

Bu tavırlar demokrasiye bir şey kazandırmaz. Yargıya karşı hareket demokrasi dışıdır ve gerek Başbakan için gerekse AKP için sakıncalar doğurur...

Eğer AKP gerçekten demokratsa neden Siyasi Partiler Yasası'nı değiştirmiyor, neden önseçimi getirmiyor, neden barajı aşağıya çekmiyor? Neden dokunulmazlıkları kaldırmıyor?..

(1) Bkz: *Turan Güneş, Parlamentar Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi, İstanbul Hukuk Fakültesi yayını, 1956.*